

**DET KONGELIGE
OLJE- OG ENERGIDEPARTEMENT**

Statsråden

Stortinget
Karl Johans gate 22
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref
19/1681-

Dato
12. oktober 2020

Vedrørende representantforslag 124 S (2019-2020) om gjennomgang av planene for vernede vassdrag med mål om å legge til rette for økt verdiskaping gjennom utbygging av vannkraft

Jeg viser til brev fra energi- og miljøkomiteen av 6. oktober 2020 vedlagt representantforslag 124 S (2019-2020) fra stortingsrepresentantene Helge Andre Njåstad, Jon Georg Dale og Terje Halleland om gjennomgang av planene for vernede vassdrag med mål om å legge til rette for økt verdiskaping gjennom utbygging av vannkraft. Komiteen ber om en utredning av forslaget. Jeg viser også til brev av 2. oktober der komiteen ber om svar på spørsmål fra saksordfører Else May Norderhus knyttet til samme forslag. I og med at begge brev er rettet til meg, angår samme sak og har samme frist, besvares begge henvendelser samlet her.

Vannkraft er vår viktigste og dominerende kilde til klimavennlig og fleksibel kraft. Den danner grunnlag for verdiskaping og nye næringer, bidrar til kraftkrevende industri, gir grunnlag for økt elektrifisering, inntekter til stat og kommuner og flomdempende effekt. Jeg mener som forslagsstillerne at vi både skal bevare og utvikle vannkraften videre.

Slik det understrekes i energimeldingen (Meld. St. 25 (2015-2016) Kraft til endring – Energipolitikken mot 2030) er det samtidig viktig å bevare et representativt utvalg av den norske vassdragsnaturen. Stortinget sluttet seg ved behandlingen av meldingen, jf. Innst. 401 S (2015-2016), til at vassdragsvernet i hovedsak skal ligge fast. Komiteen presiserte at *"kraftutbygging over 1 MW i vernede vassdrag skal forelegges Stortinget og kun vurderes i de tilfeller der andre flomdempende tiltak er utprøvd, liv og helse står på spill og verneverdiene ikke vil påvirkes nevneverdig"*. Stortinget vurderte altså så sent som i 2016 at verdien av å sikre disse vassdragenes verneverdier og urørthet er større enn den gevinsten disse vassdragene vil kunne ha ved en utbygging.

I representantforslaget hevdes det at grunnlaget for vernet er "avveininger basert på kunnskap og kompetanse fra en annen tid". Selv om verneverdiene ikke ble detaljert beskrevet i de første verneplanene, var det i disse planene stor oppmerksomhet rettet mot utbyggingspotensialer og avveiningen mellom bruk og vern. Mange av vassdragene som da ble vernet hadde store og åpenbare naturkvaliteter og i noen tilfeller et så lite eller ikke nyttbart potensial, at verneverdiene ikke ble utredet i detalj.

I representantforslaget pekes det på at det gjennom kunnskap og ny teknologi kan oppnås bedre utnyttelse av vannkraftressursene, samtidig som natur- og miljøhensyn ivaretas. Jeg er helt enig i at vi i dag utvikler mer skånsomme og effektive vannkraftprosjekter enn tidligere. Dette er resultat av målrettet forskning og utvikling. Det er likevel ikke mulig å bygge ut ny vannkraft uten at det gjøres naturinngrep. Kraftutbygging vil, enten det er tale om helt ny utbygging eller nye overføringer til eksisterende anlegg, medføre miljøulempen i en eller annen form. Større utbygginger av regulerbar kraft vil innebære etablering av reguleringsmagasin. Reguleringssoner, tørrlegging, redusert vannføring, varierende vannføring, landskapsmessige virkninger, negative virkninger for friluftsliv og ferdsel osv. er vanlige virkninger av ny kraftutbygging. Disse virkningene kan til en viss grad reduseres ved hjelp av avbøtende tiltak og miljøvilkår, men for de aller fleste vernede vassdragene vil ikke kraftutbygging kunne gjennomføres uten å forringe verneverdiene betydelig.

Det har fra tid til annen vært foreslått og vurdert om det bør gjøres en gjennomgang av verneplanene for å se om det kan finnes prosjekter med akseptable miljøvirkninger. Det har også vært sett på prosjekter i noen av disse vassdragene som kan ha en flomdempende effekt. Vurderingen har vært at det realistiske potensialet trolig er beskjedent. Å gå gjennom alle verneplanene på nytt vil også være et meget omfattende arbeid. Verneplanen, som består av 390 objekter, omfatter ulike vassdrag som til sammen skal utgjøre et representativt utsnitt av Norges vassdragsnatur. Det har vært viktig å verne vassdrag som er typiske for hver landsdel. Enkelte vassdrag har også blitt vernet for å bevare hele vassdraget fra fjell til fjord. I tillegg er det vernet vassdrag med særlige natur- og kulturvitenskapelige verdier eller landskapsverdier. Svært få land har et så stort mangfold i landskapstyper og rikdom på vann og vassdrag som Norge. Utbygging av vannkraft har tjent oss godt, og vern av vassdrag har vært en viktig del av den samlede vassdragspolitikken. På bakgrunn av dette ser jeg ikke behov for nå å sette i gang en gjennomgang av planene for vernede vassdrag.

Nedenfor besvares spørsmålene fra saksordfører Else May Norderhus:

Til spørsmål nr 1: Hvor stort reelt potensial for økt kraftproduksjon ligger i de vernede vassdragene som ligger i «Verneplan for vassdrag»?

Gjennom fire verneplaner og to suppleringer er det vernet vassdrag med et estimert utbyggingspotensial på om lag 50 TWh. Det er ikke mulig å gi noe eksakt svar på hvor mye av dette potensialet som representerer et reelt utbyggingspotensial. Potensialet på 50 TWh utgjør et rent teknisk/økonomisk utbyggingspotensial. Stortinget har tidligere gjennom sine vernevedtak vurdert at verdien av å sikre disse vassdragenes verneverdier og urørthet er

større enn den gevinsten disse vassdragene vil kunne ha ved kraftutbygging. Dette er vassdrag med særlig store miljøkvaliteter, og dette ville uansett veie tungt i en eventuell konsesjonsbehandling. Flere av vassdragene er i tillegg til vassdragsvernet vernet etter naturmangfoldloven eller er utpekt som nasjonale laksevassdrag. Dersom en skulle ta vare på de viktigste verneverdiene legger jeg til grunn at det reelle utbyggingspotensialet, altså det som er lønnsomt og som i praksis vil kunne få konsesjon, er beskjedent.

Til spørsmål nr 2: Hvordan vil de miljømessige konsekvensene slå ut ved en endring i kraftproduksjon i disse vassdragene?

Vassdragene som er vernet er i stor grad vernet fordi de er lite påvirket av fysiske inngrep. Der urørthet har vært et nøkkelkriterie for utvelgelse, vil utbygging medføre at vassdraget ikke lenger er "urørt". De ulike vassdragsobjektene som omfattes av verneplanene har videre ulike verdier og særpreg. Det spenner fra urørte referansevassdrag til mer påvirkede vassdrag som likevel har verdifulle, særegne vassdragsverdier.

Verneverdiene som ble vektlagt i utvelgelsen av vassdragene varierer litt mellom de ulike planene. I verneplan I ble det spesielt lagt vekt på å sikre vassdrag med store landskaps- og friluftslivsverdier, men også verdien for vilt, fisk og naturvern ble tatt med i vurderingen. Vassdrag vernet i verneplan II ble stort sett plukket ut etter de samme kriterier som vassdragene i verneplan I, men arkeologi, vannkvalitet og reindrift ble vurdert i tillegg. Verneplan III var basert på et bredere kunnskapsgrunnlag enn verneplan I og II. Verdiene og interessene som ble lagt til grunn for vurderingen kan inndeles i følgende hovedkategorier: naturvern, kulturminnevern, vilt, fisk, friluftsliv, vannkvalitet, landbruk og reindrift. Verneplan IV var basert på de samme verdier og interesser som verneplan III, men det ble lagt stor vekt på å få med typer av vassdrag (brevassdrag og kystvassdrag) og geografiske områder som var dårlig dekket av foregående planer.

I tillegg til de ovennevnte verdier ble det lagt vekt på å verne noen såkalte referansevassdrag (mest mulig upåvirket) og typevassdrag (representativt for et større antall vassdrag i regionen).

På tross av at det kan ha skjedd endringer siden vernevedtakene, handler dette om vassdrag med stor nasjonal verdi som til sammen gir et representativt utvalg av norsk vassdragsnatur.

De miljømessige konsekvensene av vannkraftutbygging i vernede vassdrag vil variere fra sak til sak. Det vil imidlertid slik det framgår ovenfor være en rekke uheldige konsekvenser for miljø og landskap knyttet til utbygging av vannkraft, selv med ny kunnskap og teknologi.

Til spørsmål nr 3: Hvilke vassdrag er mest utsatt for flom, og hvilke av disse ligger i «Verneplan for vassdrag»?

Flom er en naturlig hendelse i vassdrag. Mange elver og innsjøer i Norge, særlig i de store vassdragene, har to markerte flomsesonger; om våren og om høsten. Flom forekommer

imidlertid i alle årets måneder, og klimaendringene har ført til mer intenst regn med påfølgende fare for flom gjennom hele året.

Konsekvensene av flommer varierer betydelig fra vassdrag til vassdrag. Noen vassdrag har stor evne til å «håndtere» flommer, mens andre vassdrag har mindre evne til dette og er i større grad utsatt for skadeflommer. Begrepet skadeflom innebærer en flom som medfører skade på mennesker eller menneskeskapte verdier av et visst omfang.

NVE har kartlagt en rekke vassdrag og vassdragsstrekninger i Norge som har vært særlig utsatt for flommer/skadeflom. Det er per i dag foretatt flomsonekartlegginger i om lag 50 av de 390 vernede vassdragene, men dette gir kun en indikasjon på i hvilken grad vassdragene er utsatt for skadeflom.

a. Hvilke tiltak kan iverksettes for å redusere faren for flom i disse vassdragene?

Hvilke tiltak som kan iverksettes for å redusere flomfaren i flomutsatte vassdrag vil variere, og må vurderes opp mot virkningene på verneverdiene.

Tiltak som krever konsesjon etter vassdragsreguleringsloven, slik som etablering av magasin og overføringer, kan i utgangspunktet ikke tillates i vernede vassdrag. Det kan ikke åpnes for konsesjonsbehandling med mindre det foreligger samtykke fra Stortinget. Som nevnt ovenfor forutsatte Stortinget ved behandlingen av energimeldingen at kraftutbygging over 1 MW i vernede vassdrag kun kan vurderes i de tilfeller der andre flomdempende tiltak er utprøvd, liv og helse står på spill og verneverdiene ikke vil påvirkes nevneverdig.

I vannressursloven og i Rikspolitiske retningslinjer for Verna vassdrag er det også gitt føringer for hva som kan gjøres av andre tiltak i verna vassdrag.

Aktuelle tiltak for å redusere faren for skader ved flom er flere. Det viktigste tiltaket er ofte god arealplanlegging. Bygging av sikringstiltak slik som flomvoller, kan også redusere skadeomfanget av flom. I tillegg er forebyggende tiltak som kartlegging og varsling viktig.

Til spørsmål nr 4: Når ble kunnskapsgrunnlaget i «Verneplan for Vassdrag» sist oppdatert/revidert?

Kunnskapsgrunnlaget er stort sett utarbeidet i forbindelse med det enkelte vernevedtak. For de første to verneplanene er verneverdiene i noen grad utredet og dokumentert i ettertid. Verneverdiene knyttet til vassdragene i de andre verneplanene er basert på omfattende undersøkelser av kompetente fagmiljøer og kunnskapsgrunnlaget for disse er derfor betydelig bedre.

Det er særlig de vassdragene som ble vernet i verneplan I og II som blir pekt på når det gjelder dårlig dokumenterte verneverdier. Dette er samtidig de vassdragene som ble pekt ut først, basert på åpenbare verdier når det gjelder landskap, friluftsliv og natur.

Dokumentert informasjon over hvilke verdier som finnes i de vernede vassdragene og i naturen rundt er viktig for å beskytte vassdragene mot andre inngrep.

For å gjøre kunnskapen om verneverdiene lettere tilgjengelig for kommuner og andre som forvalter vernede vassdrag ble det gjennomført et prosjekt på slutten av 1990-tallet/ begynnelsen av 2000 kalt VVV-prosjektet i regi av Miljødirektoratet, Fylkesmannen og NVE. Hensikten med prosjektet var å sammenstille og dokumentere kunnskap om verdiene de vernede vassdragene hvor kunnskapen var mangelfull.

NVE har en egen nettside for de vernede vassdragene. Der ligger den kunnskap vi til enhver tid har om det enkelte verneobjekt. Hensikten er å gjøre mest mulig av eksisterende dokumentasjon offentlig tilgjengelig. Siden blir oppdatert med jevne mellomrom.

I oppfølgingen av vannforskriften pågår det et omfattende og løpende arbeid med å oppdatere kunnskapen om miljøtilstanden i norske vassdrag. Dette arbeidet bidrar til å bedre kunnskapsgrunnlaget også for de vernede vassdragene.

Til spørsmål nr 5: Mener statsråden det vil være behov for å oppdatere kunnskapsgrunnlaget for vassdragene som ligger i «Verneplan for vassdrag»?

Selv om kunnskapsgrunnlaget som ligger til grunn for den samlede Verneplan for vassdrag er variabel ligger det likevel en helhetlig og systematisk gjennomgang til grunn for vernevedtakene.

Uavhengig av om kunnskapsgrunnlaget kan være utdatert for deler av verneplanen, legger jeg til grunn at det realistiske potensialet for lønnsom kraftutbygging i vernede vassdrag i praksis vil være beskjedent. En oppdatering av kunnskapsgrunnlaget vil være svært arbeidskrevende og følgelig også kostbart. Jeg ser ikke behov for nå å sette i gang en gjennomgang av planene for vernede vassdrag.

Med hilsen

Tina Bru

